

Kom in, dit vries daar buite.

Alfred Schaffer. Pretoria: Protea Boekhuis. 2013. 106 pp. ISBN: 978-1-86919-912-8.

DOI: <http://dx.doi.org/10.4314/tvl.v51i2.29>

Kom in, dit vries daar buite bevat 'n keuse uit die poësie van Alfred Schaffer, uitgesoek deur die digter self en uit Nederlands vertaal deur Daniel Hugo. Schaffer woon sedert 1996 byna onafgebroke in Suid-Afrika. Dit is hier waar hy begin dig het. As onder meer dosent, rubrieksrywer en deelnemer aan die poësiegesprek hier te lande, het hy reeds betreklike bekendheid in Suid-Afrikaanse letterkundige kringe verwerf, maar hy skryf in Nederlands en het ontwikkel tot een van die opvallendste nuwer stemme in die Nederlandse letterkunde. Al sy Nederlandse bundels—*Zijn opkomst in de voorstad* (2000), *Dwaalgasten* (2002), *Geen hand voor ogen* (2004), *Schuim* (2006) en *Kooi* (2008)—word in hierdie keur verteenwoordig, maar streng verteenwoordigend van sy oeuvre is *Kom in, dit vries daar buite* nie, omdat die (Suid-)Afrikaanse leser by die seleksie deeglik in ag geneem is. Ook drie tot dusver ongepubliseerde gedigte is opgeneem.

Schaffer se poësie word oor die algemeen as moeilik en ongewoon beskou. Die onpeilbaarheid daarvan is 'n hooftema van die resepsie van sy werk, wat dikwels as "hermeties" deurgaan. Daar sou deur 'n aandagtige omgaan met die werk van Schaffer vasgestel kon word dat die gids en gasheer, op 'n boeiend-paradoksale manier, die kern vorm van nie net die hegte motieffluister wat hierdie poësie onderlê nie, maar ook van Schaffer se literêre "handelinge" en "projek". "Er wordt geknikt, gefilmd, gekeken" (82)—hierdie woorde uit die gedig "Blij van zin" vat hierdie poësie-aanbod goed saam.

Reeds die titel van die bundel, *Kom in, dit vries daar buite*, suggereer 'n vriendelike uitnodiging en weerlê as taalhandeling die assosiasies van ontoeganklikheid en bloedloosheid wat dikwels voor die deur van (vermeend)

hermetiese poësie gelê word. Daar word dadelik die twee kante, buite en binne, opgeroep, en daarmee saam komplimentêre pare soos: koud en warm, uitgelewer en geborge, dakloos en tuis, uitgesluit wees van en (die verlange na) deelhê aan. Al hierdie spanninge word dan ook in die ingeslote gedigte uitgespeel, en hou byvoorbeeld ook verband met die teatermotief: die gehoor word ingenooi en sitgemaak om iets "gewys" te word, om iets mee te maak. In noue aansluiting by die gasheer- en gidsmotief, staan dan ook dié van kyk en gesprek, wat terugkerend in die een gedig na die ander voorkom.

Dit is in hierdie opsig dat die werk van Schaffer nie net filmies aandoen nie, maar met hul grootskaligheid, sowel inhoudelik as ten opsigte van bou, ook fungeer soos "Colour Field painting"—sonder dat daar egter eksplisiet hierop ingespeel word. In "kleurveldskilderings" word die doek as eindelose visuele veld beskou en 'n byna fisiese appél word deur middel van formaat en kleurgebruik op die kyker gemaak. Werk wat behoort tot hierdie onderafdeling van Abstrakte Ekspressionisme is gewoonlik besonder groot in terme van afmetings en die effek daarvan is dat die kyker voel asof hy "ingetrek" word. Interaksie en spanning tussen verskillende kleurvelde voer die botoon. Hierdie spel skakel met 'n teruggryp na die elementale aspekte van die mens se bestaan, en daarom is die bewering wat soms gemaak word dat hierdie werk inhoudloos is, eintlik ten onregte.

Die fokuspunt van tradisionele skilderings ontbreek meestal wel, maar dit staan in verband met die doelbewuste "demokratisering" van die doek, wat myns insiens ook aanwesig is in die poësie van Schaffer. Sy werk word dikwels as onsamehangend beskryf, maar om bloot dit te beweer, is dus reduksionisties. Enersyds het die "gelykstelling" in die gedigte 'n visuele manifestasie, deurdat die herhaalde soortgelyk-reëlmatige strofobou iets van die kleurvelde van bogenoemde soort

skilderkuns vertoon. Andersyds is die opheffing van sentrale fokus te sien in die inhoudelike, soos by implikasie poëtikaal op die voorgrond gestel word in die gedig “Over de gehele oppervlakte een veld, het is tijd om thuis te komen”, wat resoneer met die bundel se omslagontwerp—die voorblad is seeblou en die letters strek tot aan die bo- en sykante van die bladsy, waardeur die totale veld geaktiveer word. In “Vakantiemuziek” is daar ’n verbandhoudende element van fokuspuntloosheid, van ’n uitstal op dieselfde vlak van uiteenlopende sake, waarby die een die ander selfs kan vervang of uitskakel: “Doorgaans stuur ik alle inwisselbare beelden die ik ontvang / terug en zweer volledige geheimhouding” (16).

Hoewel die gids ’n hoofrol vertolk, is hierdie gids nie een wat die leser alles voorsê en uittê nie en ook weet hoe om ’n geheim te bewaar.

Kleurveldskilders soos Barnett Newman, Clyfford Still en Mark Rothko wortel volgens Robert Rosenblum, in sy boek *Modern Painting and the Northern Romantic Tradition*, in groot voorgangers soos Joseph Turner en Casper David Friedrich: “in Turner, who similarly achieved the dissolution of all matter into a silent, mystical luminosity; in Friedrich, who also placed the spectator before an abyss that provoked ultimate questions whose answers, without traditional religious faith and imagery, remained as uncertain as the questions themselves”. Hierdie soort kuns bring die kyker te staan voor wat John Golding in sy boek *Paths to the Absolute: Mondrian, Malevich, Kandinsky, Pollock, Newman, Rothko and Still*, die abstrakte sublieme noem. Schaffer is myns insiens as woordkunstenaar erfgenaam van hierdie tradisie. Die verband met “Colour Field Painting” is in my *LitNet*-resensie-artikel meer indringend verken.

Die gasheer- en gidsinstansie in *Kom in, dit vries daar buite* wil met die leser ’n aangrypende visie deel, een wat nie kleingekry kan word

nie. Hiermee hang saam die poëtikale “projek” van Schaffer, wat in verband gebring kan word met wat internasionaal as “expansive poetry” bekendstaan. Soos James Mathew Wilson in sy essay “Our steps amid a ruined collonade: Expansive poetry and its discontents” aandui, is daar sedert die 1980’s gepoog om opnuut veld te wen vir die poësie nadat dit volgens die mening van sommiges inhoudelik en tegnies deur die intussen ortodokse vrye vers leeggebloeit het. As deel van hierdie strewe na herstel en ekspanisie is nie net vaste versvorme opnuut ontgin nie, maar ook dramatiese en epiese subgenres van die digkuns wat as uitgedien beskou geraak het, veral dan ook die langer gedig. Ekspansief wou hierdie poësie wees ook in dié sin dat lesers wat afgeskrik en vervreem is deur moderne digkuns waarin vernuwing dikwels bo gehalte nagestreef is, teruggelok sou word en dat selfs nuwe lesers vir die poësie gewerf kon word. Die bedoeling was nie streng formalisme nie, en formalisme was ook nie die einddoel van die “beweging” nie. Wilson maak die volgende belangrike punt: “Expansive poetry was not supposed to be a permanent reaction but [...] a benign recovery of great things that had been lost.”

Myns insiens skryf Schaffer ’n tipe poësie wat iets verteenwoordig van hoe ’n verskuns kan lyk wat anderkant bloot formele herlewing staan aangesien dit ’n meer “volwasse” ekspanisie gerealiseer het. Sy sonnette, byvoorbeeld, waarvan daar heelwat in *Kom in, dit vries daar buite* opgeneem is, fungeer byna soos Mark Rothko se reghoekkleurvelde: “Rothko’s scaffolding, readjusted as each new work evolved, was elastic” (James Breslin, *Mark Rothko: A Biography*).

Schaffer is ’n gids wat, poëtikaal, ekspanisie vir en voor die oë van die leser probeer demonstreer.

As gids en gasheer was Schaffer die bloemleser dan ook begaan oor sy Suid-Afrikaanse leser wat die wêreld van sy poësie by die lees

van *Kom in, dit vries daar buite* dalk nou die eerste keer, of nou wéér, betree. Daarom neem hy juis sekere gedigte op en sluit ander uit.

Daniel Hugo se vertaalstyl leen hom tot hierdie projek waarin gids en gasheer so sentraal staan. Hy is reeds bekend daarvoor dat sy vertalings baie naby aan die oorspronklike bly en eerder ontsluitend gerig is. As gids en gasheer, op sy beurt, skeep Hugo in *Kom in, dit vries daar buite* Afrikaanse weergawes wat toegang tot die Nederlandse tekste verleen en nie vir hulself aandag opeis nie. Ek het algaande die gevoel gekry dat die Afrikaanse vertalings as uitgebreide “eindnotas” by die Nederlandse grondtekste dien. In die kollig bly staan die Nederlands gedigte wat, soos abstrakte kleurveldkuns, aandagtigheid ryklik beloon.

Geraadpleegde bronne

Breslin, James E. B. *Mark Rothko: A Biography*. Chicago: U of Chicago P, 1993.

Van Schalkwyk, Phil. “Over de gehele oppervlakte een veld’: Alfred Schaffer en Mark Rothko.” 17 Jul. 2013. 2014. <<http://www.litnet.co.za/Article/over-de-gehele-oppervlakte-een-veld-alfred-schaffer-en-mark-rothko>>.

Wilson, James Mathew. “Our Steps amid a Ruined Collonade: Expansive Poetry and its Discontents.” *Contemporary Poetry Review* 23 Nov. 2007.

Phil van Schalkwyk

Phil.VanSchalkwyk@nwu.ac.za

Noordwes-Universiteit, Potchefstroom